

120 aastat Eduard Bornhöhe sünnist

1972. aastast on kirjaniku sünnipaigas Kullaarus, endise mõisahäärberi läheduses mälestuskivi.

Helmut JOONUKSI foto

17. veebruaril 1862 sündis Kullaaru mõisa aidamehe Jaan Brunbergi ja tema naise Maie kolmanda lapsena poiss, kellest sai juba noorukieas väga loetav kirjanik.

Mõisaomanik praost Gebhardt, kes oli noorpaari 1851. aastal Järva-Jaani kirikus abielurahvaks laulatanud, korraldas 4. märtsil 1862. a. ristimistalituse ja poiss sai nimeks Eduard. Vaderiteks olid praosti enese poeg maalikunstnik Eduard Gebhardt ja tütar Marie Elisabeth, lihtrahva esindajana Juhan Landing.

Ilmselt pidas vana praost oma kihelkonnast pärit Jaan Brunbergist ja tema naisest lugu, et tema lapsed aidamehe pojale vaderiks hakkasid.

Noorik Mai olnud väga elava ja rahutu loomuga, luulemeelne ja lauluarmastaja nagu tema õde Leenugi, kes hiljem Jüri Vildele mehele läks. Igatähes on mõlemad õed oma vaimuanded ning rahutu ja rännuhimulise loomuse poegadele edasi pärandanud — said ju mõlema poegadest kirjanikud ja rännumehed.

Oletatakse, et pereema liikumistungist võis olla tingitud seegi, et Brunbergid kolmeaastaseks saanud Eduardi ja tema õdedega Kullaaru maha jätsid ning Viru-Jaagupi kihelkonda Inju mõisa koltsid.

Ka Injus pidas isa esialgu aidameheametit. Siinse mõisas olid aga olud hoopis teistsugused kui väheldase majapidamisega Kullaarus. Ilmnesid teravad vastuolud mõisnike ja nende alamate vahel, peeli veel kinni isegi vanast peksukombest. Selline elu hakkas Jaan Brunbergile vastu, ta lahkus

mõisateenistusest ja võttis rendile läheduses asuva tuuleveski. Mõne aja pärast aga loobus sellestki ning pidas Inju koolmeistri ja ühtlasi vallakirjutaja ametit.

Injust on pärit tulevase kirjamehe esimesed muljed ja mälestused.

«Võib juba arvata, et asjaolud, mis sündisid isa loobuma ametikohast mõisas, olid Inju-aastatel Brunbergide kodus sageli kõne all ja kasvatasid ka terases poisikeses kõige varasemast noorusest peale rõhumise ja ülekohtu vastast meelegaadi. Pole võimatu, et tollal leidis aset ka mõni taoline konflikt saksa lastega nagu väikesel Jaanusel Oodoga Lodijärve lossis.» (E. Nirk «Eduard Bornhöhe». Tln., 1961.)

1870. a. läksid Brunbergid Injust Tallinnasse. Kuigi Eduard Bornhöhe elu kujunes väga rännurohkeks, olla ta Tallinna ikka oma päris koduks pidanud.

Mitmeks aastaks tõi teenistus Eduard Bornhöhe veel kord Virumaale: 1907—1912. a. elas ta Jõhvis, 1912.—1919. a. Narvas, töötades põhilise osa sellest ajast Jõhvi ülemtalurahvakohtu eesistujana.

Aeg on teinud oma töö. Eduard Bornhöhe loomung on leidnud meie päevil veel suurema tunnustuse kui kirjaniku eluajal. Ei ole aga enam alles kirjaniku sünnimaja Kullaarus ega lapsepõlvkodu Injus. Kullaaru soovhoos ei ole siiski unustanud kirjaniku sünnipaika. 1972. aastal püstitati mälestuskivi endise mõisahäärberi lähedale.

Laine LEET